

Polgári Légiközlekedés Biztonsági Szervezet

ZÁRÓJELENTÉS

004/2005

Az esemény kategóriája: légiközlekedési baleset

Helyszíne: Gara

Időpontja: 2005. január 08. 12 óra 48 perc

Légijármű típusa, lajstromjele: Hughes 269C : HA-MSL

A szakmai vizsgálat célja a légiközlekedési baleset és a repülésemény okának körülményeinek feltárása és a hasonló esetek megelőzése érdekében szükséges szakmai intézkedések kezdeményezése, valamint javaslatok megtétele. A szakmai vizsgálatnak semmilyen formában nem célja a vétkesség vagy a felelősség vizsgálata és megállapítása.

Jelen vizsgálatot

- a légitársaságokról szóló 1995. évi XCVII. törvényben,
- a nemzetközi polgári repülésről Chicagóban, az 1944. évi december hó 7. napján aláírt Egyezmény függelékeinek kihirdetéséről szóló 20/1997. (X.21.) KHVM rendelet mellékletében megjelölt 13. Annexben,
- illetve a 13/2000. (V.31.) KHVM-HM-EüM együttes rendeletben foglaltak - amely szabályozás a Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai között társulás létesítéséről szóló, Brüsszelben, 1991. december 16. napján aláírt Európai Megállapodás tárgykörében, a megállapodást kihirdető 1994. évi I. törvény 3.§-ával összhangban, az Európai Közösségek Tanácsának a polgári légitársasági balesetek és repülésemények kivizsgálását szolgáló alapelvek megállapításáról szóló 94/56/EK irányelvvel összeegyeztethető szabályozást tartalmaz – alapján folytatta le az illetékes kivizsgáló szervezet.

Fenti szabályok szerint:

- a légitársasági balesetet és a repüléseményt ki kell vizsgálni, mely vizsgálat során, a hivatkozott jogszabályokon túlmenően, az ICAO DOC 6920 Légijármű balesetek Kivizsgálási Kézikönyvben foglaltakat kell alkalmazni.
- A polgári légijárművel bekövetkezett légitársasági balesettel, repüléseménnyel kapcsolatos szakmai vizsgálat elvégzésére a közlekedési és vízügyi miniszter által alapított Polgári Légítársasági Biztonsági Szervezet (továbbiakban PoLéBISz) az illetékes.
- Ha a légitársasági balesettel vagy a repüléseménnyel kapcsolatban államigazgatási, szabálysértési, büntetőeljárás indult, a szakmai vizsgálatot ezektől az eljárásoktól függetlenül kell lefolytatni.

Az esemény összefoglalása:

Az esemény kategóriája:	Légiközlekedési baleset (ACCID)
A légi jármű gyártója:	Schweizer Aircraft Corporation
típusa:	Hughes 269C
lajstromjele:	HA-MSL
A légi jármű tulajdonosa:	MT-Gép-Ker Kft.
üzembentartója:	Dongó Kft.
A baleset napja és időpontja (LT):	2005. január 08., 12 óra 48 perc
helye:	Garától 315° 3km
Lajstromozó állam:	Magyar Köztársaság
Lajstromozó hatóság:	Polgári Légiközlekedési Hatóság, (a továbbiakban: PLH)

A baleset helyszíne alapján illetékes kivizsgáló szervezet:
Polgári Légiközlekedés Biztonsági Szervezet, (továbbiakban PoLéBiSz)

Az eset összefoglaló áttekintése:

Az esetet előidéző ok: Műszaki meghibásodás - a forgószárnyak meghajtása : motortól repülés közben megszűnt a meghajtótengely = Lower Coupling Drive Shaft törése miatt.

Az eset fő oka: A kényszerhelyzetbe került pilóta az autorotációs kényszerleszállás az alatta levő sík, valamint akadálymentes mezőgazdasági területre nem biztonságosan hajtotta végre, amelynek következtében a helikopter durván a földhöz csapódott.

A pilóta a repülési feladat végrehajtásához érvényes szakszolgálati engedéllyel rendelkezett.

A légi jármű lajstromjellel és érvényes légi alkalmassági bizonyítvánnyal rendelkezett.

A vizsgálat adatai:

2005. január 08-án 13 óra 20 perckor az OMSZ (légimentők) ügyeletéről jelentették az esetet a PoLéBiSz ügyeletesének. A bejelentés téves információt tartalmazott idezve: „motoros függővitorlázó lezuhant Baja térségében és mentőhelikopter indult a helyszínre Pécsről”. A PoLéBiSz ügyeletes a bejelentést követően az ORFI Főügyelet közreműködésével a helyi rendőröktől kért, majd kapott részletekben pontos információt a bekövetkezett baleset helyéről, valamint a légi jármű típusáról. A PoLéBiSz ügyeletes a beérkező információkról tájékoztatta a PoLéBiSz vezetőjét valamint a Polgári Légiközlekedési Hatóság ügyeletesét.

A PoLéBiSz igazgatója az információ kézhezvételét követően - egy munkatárs kíséretében - a helyszínre utazott és 17 óra 10 perckor a helyszíni vizsgálat

megkezdte. Ennek során az eset helyén digitális videó, valamint fényképfelvételek készítek és az eset földrajzi koordinátáit Garmin (Geko 301 típusú) GPS (Global Positioning System) műszeren, a helyszínt és a környezetet ún. helyszínvázlaton rögzítették. A légi jármű roncsnál fellelt, Garmin típusú GPS műszert a helyszíni szemlebizottság további vizsgálat céljából magához vette.

A légi jármű roncsnak a helyszínről a bácsbokodi hangárba történő beszállításához a PoLéBiSz vezetője hozzájárult.

A PoLéBiSz igazgató a légiközlekedési baleset vizsgálatára Kivizsgáló Szakbizottságot (KSZB-t) jelölt ki, melynek

elnöke: Dr. Ordódy Márton

tagja: Pataki Ferenc.

A részletes műszaki szemlére 2005. január 11-én került sor az említett hangárban. A műszaki szemlén résztvevő személyek és a KSZB tagja a motor és az alsó ékszíjtárcsa közt található bordás kapcsolótengely törését észlelték. A **269A 5559-3** cikkszámú **törött bordás tengelyt** a PoLéBiSz 2005. január 12-én a vizsgálatba bevont eseti műszaki szakértő rendelkezésére bocsátotta. Ugyanezen a napon a KSZB vezetője a 13/2000. (V. 31) KHVM-HM-EÜM együttes rendelet 35.§ (1) bekezdése alapján a PLH-nál - azonnali megelőző intézkedést - kezdeményezett.

A PoLéBiSz a légi jármű gyártót, valamint a National Transportation Safety Board-t (NTSB-t, USA) tájékoztatta a bekövetkezett esetről, illetve a bordástengely töréséről.

A KSZB az Országos Meteorológiai Szolgálattól az eset térségére az eset idején mér meteorológiai adatokat bekérte.

A PoLéBiSz a GPS műszert kiértékelte. A műszer adatait az „Elemzés” című fejezet részletezi.

A KSZB a repülési terv másolatát (Bácsbokodról – Pécs Pogányra, melyet az eset napján a tulajdonos jelentett be a FIC-hez) bekérte.

A KSZB a HungaroControlnál zároltatott hanganyagot (az eset napján folyó rádióforgalmazás a FIC és a gép személyzete között, illetve a FIC-hez rádiótelefonon bejelentették a Pécsről Bácsbokodra történő visszaindulást) visszahallgatta és diktafonon rögzítette.

A KSZB az üzemeltetőtől, valamint a gép tulajdonosától és a Polgári Légiközlekedés Hatóságtól adatokat kért be a pilóta repülési idejével kapcsolatban.

Az orvosszakértői (a pilóta egészségi állapotával kapcsolatos) iratanyagot a KSZB 2005. 04. 20-án vette át.

A KSZB a zárójelentés tervezetét 2005.07.06-án adta ki.

Az NTSB képviselőjének kérésére a PoLéBiSz a **269A 5559-3** cikkszámú **törött bordás tengelyt** megküldte az USA-ba, ahol a tengelyen metallográfiai vizsgálatot végeztek el ismételtén. (A vizsgálat eredménye megegyezett a magyar eseti műszaki szakértő által már megállapítottakkal.)

Az üzemeltető főpilótája 2005. 10. 04-én észrevételt küldött a zárójelentés tervezete kapcsolatban. A KSZB az észrevételt tanulmányozta és véleménye szerint a zárójelentés tervezetben leírtak, nem szorulnak módosításra.

1. TÉNYBELI INFORMÁCIÓK

Előzmények:

2005. január 08-án Bácsbokodon a HA-MSL lajstromjelű Hughes 269C típusú helikoptert a reggeli órákban a jó időjárási körülményekre tekintettel két pilótaképesítésű személy repülésre alkalmasnak minősítette, ezt követően a géppel repülést kezdték. A KSzB rendelkezésére álló adatok szerint a két pilóta, mivel a gép kétkormányos kivitelezésű (mindkét oldalról vezethető) volt, a leírtakat figyelembe véve szállt fel és feltételezhetően gyakorlás céljából repült 09 és 11 óra között. A pilóták kb. 10-15 fel-leszállást hajtottak végre személyenként a tulajdonos bácsbokodi nem nyilvános fel- és leszállóhelyének térségében.

A helyi gyakorlórepülést követően a helikopter tüzelőanyag tartályát feltöltötték (teletankolták), majd a tulajdonos hozzájárulásával Pécs-Pogány repülőtérre átrepülést jelentettek be 11 óra 24 perckor a FIC és a légi jármű között lefolytatott rádióforgalmazás adatai szerint. A valós felszállási idő ugyanakkor nem ismert, de 11 óra 30 és 40 perc közötti időre tehető. A repülési tervet a tulajdonos adta fel a FIC-nek. A tervben a feladatra kijelölt pilóta neve szerepel. A jobb ülésben utasként a már említett másik pilóta foglalt helyet, aki pilóta és szerelő szakszolgálati engedéllyel rendelkezett.

A helikopter Pécs-Pogány repülőtéren kb. 12 óra 16 perckor szállt le (a FIC –hez rádiótelefonon történt lejelentés szerint).

1.1 A repülés lefolyása

A hazarepüléshez a légi jármű Pécs-Pogány repülőtérrel kb. 12 óra 29 perckor szállt fel, miután a pilóta rádiótelefonon közölte a FIC-nek a Bácsbokodra visszaindulás tényét. A repülés Gara térségéig problémamentesen folyt. Ekkor, időben kb. 12 óra 48 perckor műszaki meghibásodás következett be, miután a rotorok meghajtása a motortól váratlanul megszűnt (a bordás meghajtótengely törése miatt). A gép a süllyedést (autorotálást) megkezdte, a Bácsbokodra tartó repülés irányától, azaz 52°-tól a 37°-os tájolási irányba fordult, valamint - a földetérési nyomokból kikövetkeztethetően - jelentős függőleges sebességgel, ugyanakkor szinte előrehaladási sebesség nélkül ért földet. A durva földetérés során legelőször a bal oldali csúszótalp, majd a kabin és a géptörzs alja csapódott a talajhoz. A gép ez követően átvágódott. Az eset földrajzi helye: Garától 3 km-re 315°-os irányban. GPS műszer szerinti koordináták: N 046° 03' 562" E 019° 00' 852". Az eset helyének tengerszint feletti magassága 217m.

1.2 Személyek sérülése

Sérülések	Személyzet	Utások	Egyéb személyek
Halálos	1	1	0
Súlyos	0	0	0
Kisebb /semmilyen	0	0	0

1.3. Légi jármű rongálódása

Az eset során a légi jármű javíthatatlanul sérült.

1.4. Egyéb kár

Egyéb kárról a KSzB a szakmai vizsgálat idején adatokat, információt nem kapott, illetve nem hoztak tudomására

1.5. A parancsnok pilóta adatai

Kora: 28 éves
 Neme: Férfi
 Állampolgársága: Magyar
 Jogosítása: PPL pilóta
 Szakmai érvényessége: 2006. november 04.
 Orvosi alkalmasság érvényessége: 2008. április 01.
Repült ideje: adatszolgáltatás hiányában ismeretlen
Felszállás száma: adatszolgáltatás hiányában ismeretlen
 Az eset napján repült idő: kb. 2 óra 30 perc
 Az eset napján felszállásszám: kb.17
 Megjegyzés:
 A pilóta 2001. 12. 19-én szerzett PPL Mot. A szakszolgálati engedélyt.
Szakszolgálati engedélyébe a Hel. A típusjegősítést 2004. 11. 04. dátummal jegyezték be.

1. 5. a. Az utas (pilóta-szerelő) adatai

Kora: 59 éves
 Neme: Férfi
 Állampolgársága: Magyar
 Megjegyzés: Az utas érvényes pilóta és szerelő szakszolgálati engedéllyel rendelkezik.
 Hel. B típusra (Ka-26 helikopter) több éve szerzett pilóta szakszolgálati engedélyt.
Hel. A típusra 2004. november hónapban kapott átképzést, illetve tett típusvizsgát.
 Összes repült ideje a repülési okmányok hiányában ismeretlen.

1.6. Légijármű adatai

Típus: Hughes 269C
 Lajstromjele: HA-MSL
 Gyári száma: 300890
 Gyártási éve: 1980
 Légialkalmassági biz. száma: 4839
 Érv. ideje: 2005.09.09
 Összes üzemidő: 2879 óra 43 perc üzemi naplóban
 Üzemóra számláló szerint: 430 óra 26 perc
 Összes felszállás szám: Ismeretlen
 Utolsó 25 órás ápolás: 2004.11.05.

Hajtómű adatai:

Típus: Lycoming H10-360D1A
 Gyári száma: L-12771-51A
 Összes üzemidő: 1877 óra 43 perc üzemi napló adatai
 Utolsó nagyjavítás óta: 160 óra 49 perc
 Üzemóra számláló szerint: 430 óra 26 perc

Megjegyzés: Az üzemidők az okmányok utolsó bejegyzését (2004. 11. 16.) tartalmazzák.

1. 7. Meteorológiai adatok

Az Országos Meteorológiai Szolgálat az eset idején **Baja térségében** 12 óra 45 perckor a következő meteorológiai adatokat mérte:

- Szélirány: 165°
- Szélerősség: 02-05 m/sec
- Hőmérséklet: 13.6C°
- Légnyomás:1026.5

A szinoptikus helyzet 2005. január 08-án:

A kérdéses napon az aktív frontok a Kárpát-medencétől messze, Európa észak részén húzódtak, hazánk egy anticiklon északi részén helyezkedett el. Az ország nagy részén napos, száraz idő volt, csupán északkeleten maradt meg helyenként tartósan a köd. Helyenként megélénkült a délnyugati szél. A baleset helyszínénél térségében egész nap többnyire derült volt az ég, csapadék nem fordult elő. A szél délies, mérsékelt maradt.

1. 8. Navigációs berendezések

A légi jármű a szükséges navigációs berendezésekkel el volt látva. A légi jármű fedélzetén GPS műszer, valamint térkép is volt.

1. 9. Összeköttetés

A légi jármű rádió-berendezéssel fel volt szerelve, de a rádió-berendezés a Pécs-Pogány repülőtérré repülés idején meghibásodott (kimenő adás zavar).

1. 10. Repülőtéri adatok

A bácsbokodi nem nyilvános fel- és leszállóhely mérete - talajállapota alapján - a repülés végrehajtására alkalmas volt, de meg kell említeni, hogy az eset időpontjában a nem nyilvános fel- és leszállóhely **nem rendelkezett érvényes üzemeltetési engedéllyel.**

Megjegyzés: Az utolsó felszállás helye (Pécs-Pogány repülőtér) az eset napján érvényes üzemeltetési engedéllyel rendelkezett.

1. 11. Légi jármű adatrögzítők

A légi jármű adatrögzítővel nem rendelkezett, a típusra használata nincs előírva.

Megjegyezendő, hogy a légi jármű fedélzetén az eset idején működőképes GPS műszer volt, melyet a személyzet a repülés során használt. A GPS műszer kiértékelése során kapott adatok (repülési sebesség, repülési magasság, valamint repülési irányadatok, időpontok) az „ELEMZÉS” című fejezetben szerepelnek.

1. 12. A roncsra és a becsapódásra vonatkozó adatok

A földetérés (becsapódás) mezőgazdasági területre, puha szántásba történt. A helikopter kissé balra döntött helyzetben, nagy valószínűséggel kormányozhatatlanul, előrehaladási sebesség nélkül, de jelentős függőleges sebességgel csapódott a talajnak. A forgószárnyak a földet elérték, de ugyanakkor nem sérültek jelentősen. A farok rotorlapáton sérülési nyom nem látható. A helyszíni szemle idején a leírtak a rotor fordulatszám elvesztését feltételezték. A helikopter, miután bal oldal csúszótalpával, majd a kabin- és törzsaljával földetért, jelentősen sérült deformálódott. Becsapódáskor a baloldali csúszótalp több részre tört, majd a visszacsapódás következtében, melyre a forgószárny is rásegített, a helikopter háthelyzetbe fordult.

1. 13. Az orvosi és az igazságügyi-orvosszakértői vizsgálatok adatai

Az eset időpontjában a pilóta érvényes szakszolgálati engedéllyel, abban érvényes orvosi alkalmassággal rendelkezett. Ugyanez az utasra (pilóta szakszolgálat engedélye alapján) is kijelenthető.

A pilóta az orvosszakértői iratanyagokban leírtak szerint az eset időpontjában nem állt sem alkoholos, sem gyógyszer vagy kábítószer hatása alatt, a vérében jelenlevő CO hemoglobin szint nála tüneteket nem okozott, így a baleset előidézőjeként ok tényezőként nem valószínűsíthető.

Az utas igazságügyi toxikológiai szakértői vizsgálatának eredménye:

Az eset idején nem állt sem alkoholos, sem gyógyszer vagy kábítószer hatása alatt.

1. 14. Tűz

Az eset során tűz nem keletkezett.

1. 15. Túlélés lehetősége

A személyzetnek nem volt esélye a túlélésre. (Meg kell jegyezni, hogy a pilóta **biztonsági öve (has heveder) az eset időpontjában nem volt összekapcsolt állapotban.** Az utas esetében a **biztonsági öv összekapcsolt állapotban volt,** az a roncsból történő kiemelése idején a mentésben résztvevők vágták el.)

1.16. Próbák és kísérletek

Próbákra, kísérletekre nem volt szükség.

1. 17. Szervek jellemzése

Az üzemeltető szervezetnél feltárt hiányosságok az elemzés fejezetnél részletezve lesznek.

1. 18. Kiegészítő adatok

Nem merültek fel közlésre érdemes adatok.

1. 19. Hasznos vagy hatékony kivizsgálási módszerek

A hagyományosan túl nem volt szükség egyéb módszerek alkalmazására.

2. ELEMZÉS

A műszaki meghibásodás, mint előidéző ok vizsgálata:

A 269A 5559 cikkszámú bordástengely repülés közben váratlanul eltört. A tengelyt a rajta található vibroirón jelölés szerint 1990. 10. 22-én gyártották. A gépokmányok szerint a helikopter 1993-ban került Magyarországra, illetve kapott magyar lajstromjelet (1993. 04. 20-án). A KSzB rendelkezésére álló magyar gépokmányok átvizsgálása során nem lehetett behatárolni, hogy az esetben érintett tengelyt a helikopterbe mikor építették be. Valószínű az, hogy a tengelyt még 1993 előtt építették be a légijárműbe. A gyártó a tengely üzemidejét 6000 órában határozta meg. Az esetben érintett tengely a légijármű üzemi napló, illetve a gépet karbantartó Kft. „AIRCRAFT STATUS” lapján szereplő adatok szerint 2004. 11. 16-ig **1791 óra 33 percet** üzemelt.

A törés létrejöttének vizsgálata:

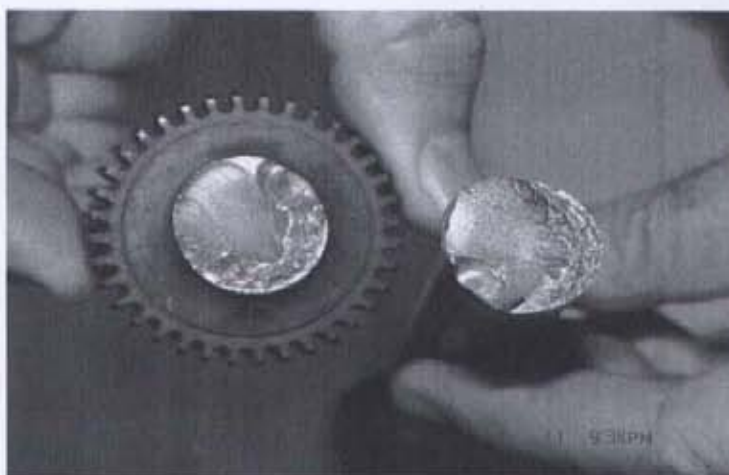
A helikopteren ékszíjas meghajtó áttétel közvetíti a meghajtást a motortól a főrotorig és a faroklégcsavarig, egy sor meghajtó ékszíjon keresztül. A meghajtó áttétel alsó csigasora veszi át a meghajtó nyomatékot a motor forgattyústengelyétől, **egy bordás tengelyen keresztül, amely tengely összeköti a motor meghajtó tengelykapcsolóját** és a csigasor belső bordázatú agy részét.

A bordástengelyt a repülési kézikönyvben leírtak szerint érhetik olyan terhelések, mely után a tengely ellenőrzésre szorulhat. Ilyen lehet például, ha a motor fordulatszámú szétkapcsolt tengelykapcsoló (szabadon futó forgószárny) mellett meghaladja a 2000 fordulat/perc értéket (üresjáratú túlpörgés), vagy ha a tengelykapcsolót túlságosan gyorsan, nem a forgószárny indítására vonatkozó szakaszos felpörgető eljárás szerint kapcsolják össze, stb. A mindenkor személyzetnek (pilóta vagy szerelő) az effajta rendellenességeket a gépkönyvbe be kell jegyeznie és az üzemeltetőnek az előírt tengelyellenőrzést végre kell hajtania. Jelen esetben gépkönyvi bejegyzés nem utal arra, hogy effajta terhelésnövelő üzemmódra sor került volna.

Felvétel a tengely töréséről.

A képen látható tengely a hengeres szakasz és a fogaskerék tölcésrszerű homlokfelületének találkozásánál a tengelyvonalra csaknem merőlegesen eltört. A letört fogaskerék fogai épek, a fogpalástokon a normális használatból következő kopási nyomokkal. A fogaskerék és a tengely valójában egy bordástengelynek tekinthető és annak megfelelően működik, tehát a fogak (bordák) nem legördüléssel adják át a forgást, a nyomatékot, hanem valamennyi fog és az agy hornyainak egyidejű érintkezésével. A törési felület négy jól elhatárolható szakaszra bontható.

A fáradásos törésről készült felvétel.

A felkért műszaki szakértő a fenti felvételtől az alábbi törés-mozzanatokra következtet:

"A kezdeti fáradásos repedésterjedés területét egy kiemelkedés határolja, ami egy nyugalmi szakasz létezését bizonyítja. Ezen látszik a második nagyobb fáradásos felület. A tengely elcsavarodással vált szét, lesodorva a még érintkező szomszédos kristálycsúcsokat. A fáradásos törési felület tagoltsága, a több részfelület alapján arra lehet következtetni, hogy többször módosultak az üzemeltetés feltételei a fáradásos repedés terjedésének az időtartama alatt. Egy határozott berepedés, repedéskezdet és lassuló terjedést követően egy nyugalmi szakasz, azaz a repedésterjedés átmeneti leállása után a repedés viszonylag lassú továbbterjedése következett. Végül a kristályos töréssel és egy kis felületrész utolsó érintkezésével, a csavarodással és a kiemelkedő kristályok lesodrásával következett be a teljes szétválás." A szakértő a fáradás okát valamilyen túlterhelésben, valamilyen ismétlődő többletfeszültségben határozta meg (lásd 8 sz. melléklet).

A tengelyre előírt ellenőrzések vizsgálata és megállapítások:

A gyártó a KSzB rendelkezésére álló irat szerint 1993. 10. 20-án a tengely ellenőrzését 300 óránként, illetve 2 évenként írta elő (vizuális ellenőrzés).

Esetünkben a tengely Magyarországon az okmányok bejegyzése szerint 5 alkalommal volt ellenőrizve, azaz kiépítve. Az utolsó ellenőrzés dátuma 2004. 07. 21. Ezt követően okmánybeírás szerint a tengely 39 óra 33 perc repült időt teljesített.

A KSzB megállapította, hogy bár a vonatkozó gyártói bulletin vizuális ellenőrzést ír elő, a tengelyen létrejött fáradásos repedést szemrevételezéssel nem lehet érzékelni. A tengely kiépítése és visszaépítése több órás munkafeladat, mely speciális beállítást igényel. Ennek ellenére, ha rendellenes üzemmód következik be, vagy azt az üzemeltető személyzet észleli, akkor a tengely ellenőrzését soron kívül kellene elvégezni.

Itt kell megemlíteni, hogy az esetet követően a PLH által azonnal kiadott AD 2005-001 számú DIREKTÍVA a típusra soron kívüli tengelyellenőrzést írt elő, melynek során a HA-MSX lajstromjelű helikopter 269A 5559-3 cikkszámú bordástengelyén (azaz a vizsgált esetben érintett tengely hasonmásán) **fáradásos repedés nyomát mutatta ki a penetrációs vizsgálat**. A gyártót, valamint az NTSB-t a tengelyhibáról a PoLéBiSz azonnal értesítette. Ez a tengely 2111 üzemórát teljesített a rejtett hiba észleléséig.

Meg kell jegyezni, hogy hasonló eset már fordult elő a típus üzemeltetése során az USA-ban:

A KSzB rendelkezésére álló adatok szerint az NTSB által vizsgált 1973. október 16-án bekövetkezett baleset alkalmával a 269A 5504-3 cikkszámú tengely tört el. A gép megsemmisült és a baleset ebben az esetben is emberéletet követelt.

1986. december 10-én és 1998. január 22-én a 269A 5559-3 cikkszámú tengelyen bordáskerék fogtörés következett be. A forgószárnyak meghajtása megszűnt és az ezt követő kényszerleszállások során személyi sérülések, illetve gépsérülés következtek be.

A repülés körülményeinek vizsgálata:

A rendelkezésre álló **GPS adatok szerint** a helikopter Gara térségében az esetet megelőző időszakban **(12 óra 47 perc 54 mp.- kor 314 méter magasságban 153 km/h** sebességgel repült **76°** tájolási irányon. Ezt követően a **GPS** az alábbi adatokat rögzítette:

12: 48: 16-kor	a helikopter 315 m-en	152 km/h	75°-on
12: 48: 24 -kor		314 m-en	149 km/h 71°-on
12: 48: 31 -kor		310 m-en	133 km/h 52°-on
12: 48: 36 -kor		278 m-en	109 km/h 37°-on haladt
12: 48: 44 -kor		229 m-en,	további adat nincs.

A gép a tájolási adatokat figyelembe véve bal fordulóba kezdett, illetve hajtott végre, amikor a tengelytörés bekövetkezett.

A sebességadatokkal kapcsolatban a KSzB –nek a következő az észrevétele:

A gép repülési kézikönyve szerint a műszer szerinti **maximális utazó sebesség 159 km/h** lehet (a helikopterbe épített, az esetben érintett hajtómű típussal). A gazdaságos utazósebesség ugyanakkor **122 km/h**. Amennyiben a GPS pontos adatokat adott, illetve mért, akkor a gép sebessége közel kerülhetett a balesetet megelőző időszakban a maximális utazósebességhez. (12: 47: 54 másodperckor, illetve az ezt megelőző időszakban mért sebességadatok szerint, **de azt nem lépte át.**) (A GPS földfeletti sebességet ad.)

Az időpontokat figyelembe véve a műszaki meghibásodás (a tengelytörés) 12 óra 48 perc 31 és 36 másodperc közötti időszakra tehető **A helikopter ebben az időszakban 32 métert veszített repülési magasságából, miközben 243 métert haladt előre.** Ez az előrehaladási sebesség - 174 km/h - valószínűleg nagyobb a valóságosnál, és származhat a műszer távolságmérési pontatlanságából. A merülés (magasságvesztés) átlaga ebben az időszakban 6,4 méter másodpercenként, azaz 23 km/h.

A 12: 48:36 időponttal kezdődő szakasz megrepülése során - a GPS adatai szerint - a gép 8 másodperc alatt 278 méterről 229 méterre merült. Ugyanakkor ez az a kritikus időszak, melynek során az előrehaladási sebességét a helikopter elveszítette, majd ezt követően jelentős merülés (földetérésig) következett be. **Ezt a végső időszakot a GPS nem tudta lekövetni. 12: 48' 44" -kor 229 méter magasságot adott a GPS, de további értékelhető adat nincs.** A helikopter ebben az időpontban valószínűsíthetően „zuhanásban” lehetett, mert a tengerszint feletti helyszín **217m-en** található.

A GPS által rögzített adatok megbízhatóságának becslése céljából a KSzB a PoLéBiSz tulajdonát képező Garmin (Geko 301 típusú) GPS műszerrel **mérést végzett, melynek során a műszer 217 m** (tengerszint feletti) magasságot mért az eset helyszínén.

Amennyiben a helikopter GPS műszere pontos időadatokat adott, akkor a számításba vehető földetérési idő kb. **12: 48: 46** volt.

Az eset utolsó, kritikus szakaszának történéseivel kapcsolatban a KSzB az alábbi feltételezésekkel él.

A műszaki meghibásodás pillanatában (a meghajtó bordástengely törésekor) a motor túlpörgött, mivel addigi leterhelésétől (a rotor forgatásától) megszabadult. A rendkívül zavaró „üveghang” (a túlpörgő motor hangja) hatására a kényszerhelyzetbe került pilóta feltételezhetően nem megfelelően cselekedett, azaz nem vitte át azonnal a gépet normál autorotációba. Feltételezhetően a motorzaj megszüntetésének kísérlete - vagy más, elhárító cselekvéssorozat - olyan rendkívüli figyelemmegosztást követelt, mely a megfelelő döntés meghozatalát késleltette. Amennyiben az idővesztés valóban bekövetkezett, úgy a rotor fordulatszám az autorotációs üzemmódban minimálisan engedélyezett forgószárny fordulatszámot (390 f/perc) megközelíthette, sőt, a rotorfordulat olymértékű csökkenését eredményezhette, hogy az a helikopter irányíthatatlanná válásához vezethetett.

Mindezt alátámaszthatják a következők:

1. Az eset szemtanúi **felpörgő motorhangra lettek figyelmesek.**
2. A szemtanúk úgy látták, hogy **„meredeken jött lefele a gép”.**

Az egyik szemtanú a Garát Vaskúttal összekötő országútról, kb. 2 km távolságból látta a repülés utolsó fázisát, azaz a kb. 50-100 méter magasságból meredeken süllyedő gépet. Ez a tanú értesítette a bajai mentőket rádiótelefonon.

A másik szemtanú is viszonylag közel, kb. 500 méterre volt a gép földetérési helyétől, ő szintén meredeken süllyedő gépet látott, illetve „felhúzást” említ, mely után „leesett” a gép

Hogy a valóságban mi játszódott le, adatrögzítő hiányában csak feltételezni lehet.

A földetérési nyomok alapján az kijelenthető, hogy előrehaladási sebessége szinte nem volt a gépnek. Nagy valószínűséggel feltételezhető, hogy amikor a gépet a pilóta megfékezte (előrehaladási sebességét csökkentette), túlságosan magasan volt a talajtól. A helikopter ezt követően jelentős merülési sebességgel „zuhant” le, ebből az ismeretlen magasságból, kormányozhatatlanul.

A vészjelzési teendők tekintetében:

A repülés közben bekövetkező **meghibásodásra** (pl. esetünkben a forgószárnyak meghajtása repülés közben a motortól megszűnt, miközben a motor túlpörgött) vonatkozó vészjelzéseket nézve feltételezhető, hogy a pilóta

- nem állította be a folyamatos merülési üzemmódot kb.60 mérföld/óra műszer szerinti sebességgel,
- nem kb. 50 láb magasságban csökkentette az előrehaladási sebességet a botkormány határozott hasra húzásával,
- nem emelte meg 10 láb magasságban koordinált mozdulattal a kollektív állásszöveget,
- nem nyomta előre a botkormányt, hogy a gép vízszintes helyzetbe kerüljön.

A leírtak „a vészjelzések és eljárások **meghibásodás esetén**” **450 láb feletti magasságokban** a repülési kézikönyvben szerepelnek. (A KSzB a vészjelzési teendőkre a későbbiekben visszatér.)

A KSzB nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a gép kétkormányos kivitelezése (bal és jobb oldali ülésből is vezethető felépítése) folytán bármelyik pilótaképesítésű személy vezethette a műszaki meghibásodás időpontjában, vagy azt követően a gépet.

A KSzB a parancsnok pilóta repülési tapasztalatát, múltját vizsgálva a következőket észrevételezi:

Sajnálatos módon sem a pilóta, sem az utas repülési naplója nem került elő az eset szakmai vizsgálatának ideje alatt. A KSzB sem a hozzátartozóktól, sem az üzemeltető szervezet szakmai vezetésétől nem kapott olyan információt, mely alapján a pilóta repült idejét, valamint az oktatójának nevét meg lehetett volna határozni.

A pilótával kapcsolatos - a PLH-től bekért - iratanyagok között az üzemeltető szervezet szakmai vezetője (a főpilóta) által 2004. 10. 25-én a PLH-nak felterjesztett szakszolgálati engedély iránti kérelemben a következő adatok szerepelnek:

A pilóta motoros repülőgéppel összesen 90 órát repült. (2001. 12. 19-től PPL Mot. A szakszóval rendelkezett). Az utolsó 24 hónapban 25 órát repült.

Helikopterrel összesen 150 felszállásszámmal 60 óra repült idő van megadva.

A pilóta 2004. 10. 28-án magánpilóta szakszolgálati engedély-megszerző elmélet vizsgát tett, majd 2004. 11. 04-én Bácsbokodon helikoptervezető repüléstechnika ellenőrző vizsgán vett részt.

A gépokmányok vizsgálata során a következőket észleltük:

A helikopter tulajdonjogában 2004-ben változás történt.

A helikoptert az eladást megelőzően az akkori üzemeltető szervezet képviselője ún légialkalmassági felülvizsgálatra előkészítette, majd 2004. 09. 09-én átadta a PLH -

részére. A hatósági műszaki felülvizsgálatot és hatósági berepülést követően a helikopter 2004. 09. 21 dátummal légialkalmasság bizonyítványt kapott.

Az üzemeltető szervezet szakemberei (főmérnök, vagy szerelő) a berepülés tényét (a helikopterrel végrehajtott repülés idejét, valamint felszállás számát) a gépokmányokba ugyanakkor nem jegyezte be.

A helikopter - tulajdonos-, valamint üzemeltető szervezetváltás miatt - Bácsbokodra került át 2004. 09. 21 -én. Ez a repülés a légijármű üzemi naplóban 2 felszállás 1 óra 10 perc repült idővel, ugyan be van jegyezve, de a hajtómű üzemi naplóban repülési adat egyáltalán nem szerepel.

Az üzemeltető Kft. ügyvezetője (aki egyben annak főmérnöke is) 2004. 10. 20-án a szerelő és pilóta szakszolgálati engedéllyel rendelkező személynek (utas a balesetben) **megbízó leveleket** adott ki (67/2004 és 69/2004 számon). A légijármű okmányainak vezetése e megbízásokat figyelembe véve szerelői feladat volt. Az ügyvezető a megbízólevél kiadásakor azonban számításon kívül hagyta, hogy a pilótának (utas a balesetben) megbízólevelet **az üzemeltető szervezet főpilótája mint szakmai vezető adhatott volna ki**. A balesetben érintett pilóta tehát nem rendelkezett érvényes megbízólevéllel.

A gépokmányok bejegyzését nézve 2004. november 01. és november 16. között a helikopter 45 felszállásszámmal 39 óra 33 perc repült időt teljesített. Műszaki hibára utaló bejegyzés nem szerepel a munkanaplóban. 2004. november 05-ei dátummal 25 órás ápolásra vonatkozó bejegyzés található a munkafeladatot végrehajtó nevével. Ezt a gépápolást ugyanakkor a helikopter karbantartását felvállaló Kft. szakembere nyilatkozata szerint 2004. 12. 16-án hajtotta végre.

A munkanaplóban pilóta aláírás egyáltalán nem szerepel. Az előkészítést a szerelő-pilóta ugyanakkor bejegyezte.

A helikopterrel repülést végző pilóták neveit az időmérőkönyv tartalmazza. Meg kell említeni, hogy **a balesetben érintett pilóta neve az említett könyvben egyáltalán nem szerepel.**

A gépokmányok vezetését a szerelő-pilóta felületesen végezhetette? Nem tudni, de mivel ő is repült a géppel, ezért a KSzB a repült idejét és felszállás számát összegezte.

A szerelő-pilóta sajátkezű beírása szerint 2004. 11. 01-től 2004. 11. 16-ig **0 óra 55 perc** repült időt teljesített **11** felszállás számmal!

A szerelő-pilóta, aki Hel. B (KA-26 típust) évek óta repült, 2004. november hónapban Hel. A típusvizsgát tett. Feltételezhetően nem állhatott érdekében, hogy az időmérőkönyvben ne a valós adatokat szerepeltesse.

A baleset napján a gépokmányokba bejegyzést egyáltalán nem tett.

A balesetben érintett pilóta összes repülési idejét, felszállás számát, oktatóját a KSzB az eset szakmai vizsgálata során nem tudta meghatározni.

Az feltételezhető, hogy nem rendelkezhetett olyan gyakorlattal, repülés tapasztalattal, hogy az eset során létrejött kényszerhelyzetet biztonságosan megoldja. A leírtak a szerelő-pilóta „utasra” is valószínűsíthetők.

„ **A vészjelzési teendők**”-nél már említve lettek a motor meghibásodás 450 láb feletti teendők (135 méter felett.) Amennyiben a meghibásodás 7- 450 láb között következik be (a vizsgált esetre értelmezhető lehet ez is), a kézikönyv a pilótát a következőkre kötelezi:

„Hajtsa végre a felszállási műveleteket a sebesség-magasság diagramm korlátozásainak megfelelően (lásd 5a. ábrát.) Ha a motor meghibásodása felszállás közben következik be, engedje le a kollektív állásszöget a magasság figyelembevételével, hogy megtartsa a rotor fordulatszámot. A kollektív állásszög mértéke és időtartama attól függ, hogy a föld felett milyen magasságban történt a motor meghibásodása. Amint a föld közeledik, húzza hátra a botkormányt és engedje a kollektív vezérlőkart szükség szerint, hogy csökkentse az előrehaladási és merülési sebességet. A földet érés előtt állítsa vízszintes helyzetbe a helikoptert”.

A könyv 5a jelű ábrát nem tartalmaz. (A sebesség - magasság diagramot az 5-2 ábra tartalmazza.) A könyvet 1993-ban az akkori Közlekedési Főfelügyelet Repülési Felügyelete hagyta jóvá, ahol az esetben érintett típus szerepel, de **lajstromjel nincs bejegyezve.**

Végezetül meg kell jegyezni, hogy a gépokmányokat az ún. "kisgépeket" üzemeltetők erre a feladatra kijelölt szakembere(i) nem mindig vezetik az előírásoknak megfelelően. Évek óta visszatérő probléma ez és több repülőesemény vizsgálatánál is kifogás tárgya volt a felületes okmányvezetés. Az okmányok előírt vezetésének ún. visszaellenőrzését az arra jogosult szakemberek (üzemeltetők és légiközlekedéssel összefüggő tevékenységet végzők) véleményünk szerint nem végzik el rendszeresen.

Eseményben érintett gépek okmányaiban a vizsgálatot végző személyek ellenőrzésről évekre visszamenőleg nem találtak bejegyzést. Sajnálatos módon egyes üzemeltetőknél - mint esetünkben is - nem tartják naprakészen a pilóták repülési vagy kiképzési-átképzési adatait sem.

Végezetül meg kell említeni, hogy a gépokmányok feltárt hiányosságai a **bekövetkezett balesettel közvetlen kapcsolatba ugyanakkor nem hozhatóak.**

3. KÖVETKEZTETÉSEK

A légiközlekedési baleset közvetlen oka:

Repülés közben műszaki meghibásodás következett be. A motortól a meghajtás megszűnt a bordástengely törése miatt a forgószárnyak felé.

Közvetett ok:

A kényszerhelyzetbe került és a motorzajtól (túlpörgő üvöltő motorhang miatt) zavart pilóta a vészjelzésnél szokásos teendőket (az autorotálást) nem megfelelően hajtotta végre. Feltételezhető, hogy a repüléstechnikai hiba a rendkívül kis repülési gyakorlatra, tapasztalatra, valamint a nem kizárható kiképzési hiányosságokra visszavezethetően jött illetve jöhetett létre.

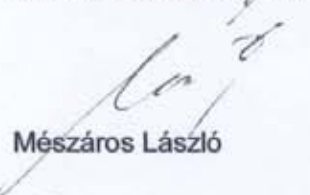
4. BIZTONSÁGI AJÁNLÁS

AMI2005-004_1: A szakmai vizsgálóbizottság elnöke a 13/200. (V.31) KHVM-HM EÜM együttes rendelet 35.§ (1) bekezdése alapján az esetet követő napon azonna megelőző intézkedésként javasolta a PLH -nak, hogy a magyar lajstromban levő Hughes 269C típusú helikopterek repülését függessze fel és a további repüléseket : meghajtótengely -Lower Coupling Drive Shaft – megfelelő repedésvizsgálatának eredményétől tegye függővé.

BA2005-004_1: A KSzB javasolja a PLH-nak, hogy a repülőgépvezetők új repüléstechnikai ellenőrző vizsgái előtt a kiképzési okmányok, valamint a hatósághoz felterjesztett iratokba bejegyzett adatok valóságtartalmát a PLH szükség szerint illetve szűrőpróbaszerűen ellenőrizze.

PoLóBiSz

2005. december „*PL*”

Mészáros László

Melléklet: Külön lapon